

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ทุกคนชาติสื่อสารด้วยภาษา ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารด้วยวัจนภาษาและอวัจนภาษาก็ล้วนแล้วแต่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือเพื่อสื่อความต้องการของผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร กล่าวคือ เมื่อผู้พูดกล่าวถ้อยคำหรือข้อความ ผู้พูดย่อมมีเจตนาที่จะให้ข้อความสื่อถึงบางสิ่งบางอย่างจากตนไปสู่ผู้ฟังในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยต้องการที่จะสื่อสารผ่านทางคำพูดหรือท่าทางที่มีความหมายตามที่ผู้พูดตั้งใจให้ภาษาสื่อถึงไปสู่ผู้ฟัง เช่น การทักทาย การกล่าวลา การขอร้อง การขอบคุณ การขอโทษ การปฏิเสธ การชมเชย เป็นต้น ซึ่งการกระทำต่าง ๆ โดยผ่านทางคำพูดนี้เรียกว่า วัจนกรรม (Speech Act) (Searle, 1969) ตัวอย่างเช่น พนักงานคนหนึ่งพูดกับผู้จัดการว่า “ขอรบกวนให้ผู้จัดการช่วยเขียนหนังสือรับรองการทำงานให้ผมหน่อยนะครับ” จากประโยคนี้พนักงาน ตั้งใจให้คำพูดทำหน้าที่ขอร้องให้ผู้จัดการของตนเขียนหนังสือรับรองการทำงานให้ตน หรือ ประโยคที่สามีพูดว่า “ผมสัญญาว่าจะพาไปทานข้าวนอกบ้านในวันครบรอบแต่งงาน” คำพูดนี้สามีต้องการให้ข้อความที่พูดทำหน้าที่ให้คำสัญญา แต่ในการปฏิสัมพันธ์กันของมนุษย์ บางครั้งคำพูดที่พูดออกมาก็อาจมิได้แสดงเจตนาของผู้พูดที่ชัดเจน เช่น เมื่อสามีกลับมาถึงบ้านและพูดว่า “หิวน้ำจืดเลย” ถ้าภรรยาฟังข้อความที่สามีพูดอย่างผิวเผินก็อาจทำให้เข้าใจว่าสามีต้องการที่จะบอกให้ตนทราบเท่านั้น แต่ถ้าหากผู้เป็นภรรยาพิจารณาถึงสถานการณ์ขณะที่สามีเพิ่งเลิกงานและกลับมาถึงบ้านและพูดประโยคนี้ออกมา ทำให้ผู้เป็นภรรยาเข้าใจเจตนาของสามีได้ว่า สามีต้องการให้ตนนำน้ำมาให้ดื่ม นอกจากนี้ การใช้อวัจนภาษาก็เป็นการสื่อสารที่ให้ความหมายได้เช่นกัน เช่น เด็กคนหนึ่งเก็บดอกไม้ให้คุณแม่ในวันเกิดและคุณแม่ไม่ได้กล่าวชมว่าดอกไม้สวยหรือไม่ แต่กลับยิ้มและหยิบแจกันที่ดีที่สุดออกมา จากนั้นจัดดอกไม้ลงในแจกัน ดมดอกไม้ด้วยความชื่นชมและกอดลูกไว้โดยไม่ได้พูดอะไรเลย (พรรณทิวา รุจิพร, 2544) เท่านั้น ก็เป็นการชมเชยที่แสดงออกด้วยอวัจนภาษาอย่างหนึ่ง

โดยทั่วไปแล้ว การกล่าวชมซึ่งเป็นวัจนกรรมที่จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งในคู่สนทนา (Interlocutors) ต้องการแสดงความรู้สึกชื่นชมต่อสิ่งที่ผู้พูดได้พบเห็นหรือได้รับรู้ระหว่างการสนทนา โดยส่วนใหญ่แล้ว การกล่าวชมจะเป็นคำพูดที่สุภาพในเชิงบวก ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ผู้พูดต้องการแสดงความชื่นชมต่อการกระทำหรือรูปร่างลักษณะของบุคคล (Manes, 1983; Herbert, 1990) เป็นการสร้างและรักษาสัมพันธภาพ เป็นการเปิดประเด็นการสนทนาเพื่อแทนการทักทาย เป็นการขอโทษ และเป็นการแสดงความยินดี (Wolfson, 1989) การชมเชยส่วนใหญ่

จึงเป็นการกล่าวให้ผลในแง่บวกต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา (Relationship of Interlocutors) ดังนั้น พฤติกรรมการชมจึงเป็นวัจนกรรมที่มีความสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวชมเพื่อให้กำลังใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงปรารถนา หรือ เพื่อเพิ่มความพยายามแก่ผู้ที่ได้รับคำชม เป็นต้น (พรณทิวา รุจิพร, 2544) เช่น ครูกล่าวชมเชยนักเรียนว่า “เรียนภาษาอังกฤษดีขึ้นนะ ชัยัน ๆ กว่านี้อีกนะจะได้เก่ง ๆ”

แต่ละสังคมและวัฒนธรรมมีมุมมองต่อการชมที่แตกต่างกัน ในบางวัฒนธรรม การกล่าวคำชมถึงสิ่งของผู้ฟังเป็นเจ้าของ อาจทำให้ผู้ที่ได้รับคำชมมอบของสิ่งนั้นให้แก่ผู้ที่กล่าวชมเป็นของขวัญ แต่ในบางกรณีที่ผู้ที่ได้รับคำชมเป็นผู้ที่มีทรัพย์สินหรือสิ่งของที่ดีและมากกว่าผู้ที่กล่าวชม ก็อาจทำให้ผู้ที่ได้รับคำชมคิดว่าการเปรียบเทียบความแตกต่าง หรือมีความอิจฉาในสิ่งตนเองมี (Eckert & McConnell-Ginet, 2004, p. 146) ในสังคมอเมริกันโดยส่วนใหญ่ จะมีการพูดหรือกล่าวชมกับบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคม (Social Status) อายุ (Age) และ เพศ (Gender) ที่ไม่ต่างกับกับผู้ฟัง (Knapp, 1984) และ สังคมอเมริกันส่วนใหญ่นิยมกล่าวคำ “Thank you (ขอบคุณ)” หรือแสดงท่าทางที่แสดงการเห็นด้วย (Agreement) เมื่อได้รับคำชม (Eckert & McConnell-Ginet, 2004, p. 152) อย่างไรก็ตาม สังคมชาวตะวันตกยังมีกลวิธีการตอบ คำชมที่แตกต่างกับสังคมชาวตะวันออก ดังจะเห็นจากปัญหาที่ชาวตะวันตกมองกลวิธีที่ใช้ในการตอบคำชมของชาวเอเชียว่าใช้กลวิธีการตอบคำชมในเชิงลบหรือไม่เหมาะสม ซึ่งทำให้ คู่สนทนามีความรู้สึกไม่ดีหรือทำให้การสนทาลิ้นสุดลง (Phudhichareonrat, 1989) เช่น ในสังคม ของคนญี่ปุ่นจะมีการกล่าวชมบุคคลอื่นมากกว่าคนที่มีความสนิทสนมกันเพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นและไม่สำคัญ และแทบจะไม่มีการกล่าวชมระหว่างสามีภรรยา พ่อแม่ หรือลูกของตนเอง ต่อหน้าบุคคลที่สาม เพราะจะเป็นการยกย่องตนเองต่อบุคคลอื่น ทั้งนี้เป็นเพราะการกล่าวชมใน ญี่ปุ่นถือเป็นการแสดงความเคารพนับถือต่อผู้ฟังและเป็นกลยุทธ์การสื่อสารที่สื่อถึงความสุภาพ และเป็นการเลี่ยงไม่ให้ผู้ฟังคิดว่าผู้พูดกำลังดูถูกหรือมีการเปรียบเทียบตนเองกับผู้ฟัง (Daikuhara, 1986; Barnlund & Araki, 1985) จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้ทราบถึงแนวความคิดของคู่สนทนาในแต่ละสังคมต่อสถานการณ์ที่มีการกล่าวชม ซึ่งในบางครั้ง เมื่อได้รับคำชม การตอบคำชมก็เป็น สิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้พูดรู้สึกขัดแย้งกับความรู้สึกตนเอง หรือตัดสินใจไม่ได้ว่าควรจะตอบคำชม กลับไปอย่างไร เช่น ชาวฟิลิปปินส์มักรู้สึกอึดอัดต่อสถานการณ์การสนทนาที่มีการชมเชย และ ไม่ต้องการทำให้ผู้ที่กล่าวชมรู้สึกไม่ดี เพราะฉะนั้น ผู้ที่ได้รับคำชมจึงใช้วิธีการตอบ คำชมใน ลักษณะที่เป็นการหลีกเลี่ยงการยกย่องตนเอง (Self – Praise Avoidance) เช่น ตอบกลับไปว่า “It’s ugly, actually. (จริง ๆ แล้วมันน่าเกลียดนะ)” เป็นต้น (Mojica, 2002, pp. 115-124) กลวิธี

ดังกล่าวนี้ เป็นวิธีการตอบคำถามเช่นเดียวกันกับชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ที่มักจะใช้กลวิธีในการตอบคำถามด้วยการหลีกเลี่ยงการยกย่องตนเอง (Daikuhara, 1986; Barnlund & Araki, 1985)

จากที่กล่าวมาข้างต้น ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของกลวิธีการตอบคำถามของแต่ละสังคมซึ่งความแตกต่างนั้นเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง โพเมอร์แรนท์ (Pomerantz, 1975) ได้วิเคราะห์ถึงการปฏิเสธคำถามว่าเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น อาจเป็นเพราะผู้รับคำถามชินกับการปฏิเสธ อาจที่จะรับคำถาม หรือขาดความมั่นใจในตนเอง นอกจากนี้การตอบคำถามของคู่สนทนาก็ยังมีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะคู่สนทนาที่มีเพศที่แตกต่างกัน ซึ่งเพศเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้เพศหญิงและเพศชายมีบทบาทและการใช้ภาษาในสังคมที่แตกต่างกัน (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2541, หน้า 51) ยิ่งไปกว่านั้น ความแตกต่างทางเพศก็ทำให้การเลือกใช้กลวิธีการตอบคำถามแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เฮร์เบิร์ต (Herbert, 1990) ได้ศึกษาถึงความแตกต่างในการชมและการตอบคำถามของเพศหญิงและเพศชายจากกลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัยนิวยอร์กและเก็บข้อมูลการชมได้ทั้งหมด 1,026 คำชม พบว่าเพศหญิงและเพศชายมีการกล่าวชมและการตอบคำถามที่ต่างกัน กล่าวคือ เพศหญิงยอมรับคำชมจากเพศชายมากกว่าเพศชายยอมรับคำชมจากเพศหญิง และในการตอบคำถามของเพศชายและเพศหญิงมีการใช้กลวิธีการตอบคำถามที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าเป็นเพศใดกล่าวชมเพศใดนั่นเอง นอกจากนี้ บอลตัน (Bolton, 1994) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของเพศต่อการชมในกลุ่มผู้ใช้ภาษาอังกฤษ โดยศึกษาพฤติกรรมชมของเพศชายและเพศหญิงในสหรัฐอเมริกา และทำการเก็บรวบรวมคำกล่าวชมจำนวน 90 คำชมจากรายการทางโทรทัศน์โดยพิจารณาจากสถานภาพทางสังคม (Social Status) จากการศึกษาพบว่าเพศหญิงกล่าวชมเพศเดียวกันมากกว่ากล่าวชมเพศชาย หรือ เพศชายกล่าวชมเพศชายด้วยกัน และยังพบว่าผู้หญิงใช้รูปแบบของโครงสร้างภาษาที่ช่วยเพิ่มความสำคัญในการชมมากกว่าผู้ชาย ขณะที่ผู้ชายใช้รูปแบบที่เลียงหรือลดน้ำหนักของคำชมมากกว่าผู้หญิง นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้หญิงยอมรับคำชมมากกว่าผู้ชาย ผู้หญิงจะเป็นผู้ชมมากกว่าผู้ชายและผู้หญิงที่อยู่ในสังคมชั้นสูงจะยอมรับคำชมมากกว่าผู้ชายที่อยู่ในสังคมชั้นสูง

จากการศึกษาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาความแตกต่างของกลวิธีที่ใช้ในการตอบคำถาม โดยเลือกศึกษาวิธีการตอบคำถามของตัวละครเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทย โดยจากงานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่าปัจจัยทางเพศ (Gender) เป็นปัจจัยที่มีผลต่อภาษาและการเลือกใช้กลวิธีในการตอบคำถาม อีกทั้งภาษาที่ใช้ในภาพยนตร์ทั้งสองประเภทที่นำมาศึกษานี้ สามารถสะท้อนถึงภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันและรูปแบบการใช้ภาษาในแต่ละวัฒนธรรม (Rose, 2001) ซึ่งยังไม่มียานวิจัยใดที่ทำการศึกษารเปรียบเทียบกลวิธีในการตอบคำถามของเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏในภาพยนตร์อเมริกัน

และภาพยนตร์ไทยมาก่อน ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการสร้างความเข้าใจถึงความแตกต่างของกลวิธีที่ใช้ในการตอบคำชมอันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษากลวิธีการตอบคำชมในสังคมที่มีวัฒนธรรมที่ต่างกันอย่าง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีการตอบคำชมของเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทยที่ออกฉายระหว่างปีพุทธศักราช 2541 ถึง ปี พุทธศักราช 2546 โดยจำแนกตามหัวข้อการกล่าวชม (Compliment Topics)
2. เปรียบเทียบสัดส่วนของกลวิธีการตอบคำชม (Compliment Response Strategies) ของเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏในภาพยนตร์อเมริกัน (American Films) และภาพยนตร์ไทย (Thai Films) ระหว่างปีพุทธศักราช 2541 ถึง ปีพุทธศักราช 2546

คำถามในการวิจัย

1. เพศหญิงและเพศชายในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทยใช้กลวิธีการตอบคำชมประเภทใดมากที่สุด
2. กลวิธีการตอบคำชมของเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทยมีสัดส่วนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาประเภทของกลวิธีการตอบคำชมของเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทยตามกรอบและกลวิธีของเฮร์เบิร์ต (Herbert, 1990) ซึ่งได้จำแนกประเภทของกลวิธีการตอบคำชม (Herbert's Taxonomy of Compliment Responses) ไว้จำนวน 12 ชนิด
2. งานวิจัยนี้เปรียบเทียบสัดส่วนของกลวิธีการตอบคำชมของเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้
 - 2.1 เปรียบเทียบสัดส่วนของกลวิธีการตอบคำชมของเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏ ในภาพยนตร์อเมริกัน
 - 2.2 เปรียบเทียบสัดส่วนของกลวิธีการตอบคำชมของเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏ ในภาพยนตร์ไทย

2.3 เปรียบเทียบสัดส่วนของกลวิธีการตอบคำถามของเพศหญิงในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทย

2.4 เปรียบเทียบสัดส่วนของกลวิธีการตอบคำถามของเพศชายในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทย

3. งานวิจัยนี้ไม่ศึกษาถึงปัจจัยอื่น ๆ ของตัวละคร ได้แก่ อาชีพ สถานภาพทางสังคม อายุ และระดับการศึกษา

4. งานวิจัยนี้ไม่กำหนดแนวและประเภทของภาพยนตร์ แต่เลือกศึกษาภาพยนตร์อเมริกันที่ทำรายได้สูงสุด 50 อันดับแรกของ Box Office ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ออกฉายในช่วงปี พุทธศักราช 2541 ถึง ปีพุทธศักราช 2546 และภาพยนตร์ไทยที่เข้าฉายในโรงภาพยนตร์ในช่วงปี พุทธศักราช 2541 ถึง ปีพุทธศักราช 2546

5. งานวิจัยนี้ไม่กำหนดจำนวนความถี่ของการตอบคำถามของตัวละครที่ปรากฏในภาพยนตร์แต่ละเรื่อง

6. ศึกษากลวิธีการตอบคำถามจากการสนทนาของตัวละครเพศหญิงและเพศชายที่มีการกล่าวชมตามหัวข้อการกล่าวชมถึงสิ่งของหรือลักษณะต่าง ๆ ตามที่ โรส (Rose, 2001) และ ฮอลมส์ (Holmes, 1988) ได้กำหนดไว้คือ

6.1 การชมรูปร่างลักษณะ (Appearance)

6.2 สิ่งของที่ครอบครอง (Possession)

6.3 ผลงาน (Performance) ทักษะความรู้ (Skill) และความสามารถต่าง ๆ (Ability)

6.4 บุคลิกภาพและอุปนิสัย (Personality and Trait)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการศึกษาวิจัยกลวิธีการตอบคำถามของเพศหญิงและเพศชายที่ปรากฏในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทยที่นำมาศึกษาครั้งนี้ คือ

1. ทำให้ทราบประเภทของกลวิธีการตอบคำถามของเพศหญิงและเพศชายที่ใช้ในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทย

2. ทำให้ทราบถึงสัดส่วนของกลวิธีการตอบคำถามของเพศหญิงและเพศชายในภาพยนตร์อเมริกันและภาพยนตร์ไทยว่ามีสัดส่วนการใช้กลวิธีการตอบคำถามแต่ละประเภทแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในการศึกษากลวิธีการตอบคำถามประเภทต่าง ๆ

นิยามคำศัพท์เฉพาะในการวิจัย

1. วาจกรรม (Speech Act) คือ การกล่าวข้อความในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยที่ผู้กล่าวข้อความนั้นต้องการสื่อสารผ่านทางคำพูดเพื่อให้เกิดการกระทำบางอย่าง ทั้งนี้ ผู้ฟังต้องคำนึงถึงบริบทต่าง ๆ ขณะสื่อสาร เพื่อให้บรรลุถึงเจตนาของผู้พูดได้ (Searle, 1969) ซึ่งการแสดงวาจกรรม อาจทำเพื่อแสดงการขอโทษ การทักทาย การขอเรื่อง การบ่น การเชื้อเชิญ การชมเชย หรือการปฏิเสธ เป็นต้น
2. อวัจนภาษา (Nonverbal Language) คือ การสื่อสารที่ไม่ใช่คำพูด และอวัจนภาษา ประกอบด้วย การแสดงออกทางสีหน้า (Facial Expression) น้ำเสียง (Tone of Voice) ท่าทาง (Gesture) สายตา (Eye Contact) การสัมผัส (Touch) และการแบ่งระยะห่างระหว่างบุคคล (Spatial Arrangements) ซึ่งอวัจนภาษานี้เป็นส่วนประกอบหรือเสริมวาจภาษาให้เด่นชัดและมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น (Mehrabian, 1981)
3. การตอบคำชม (Compliment Response) คือ การใช้คำพูดหรือ ท่าทางเพื่อตอบ คำชมที่ผู้ได้รับคำชมตอบกลับไปยังผู้กล่าวชม ซึ่งเป็นคำพูดหรือการกระทำที่เกิดขึ้นภายหลังจาก ได้รับคำชมนั้น (Herbert, 1990)
4. กลวิธีการตอบคำชม (Compliment Response Strategy) คือ วิธีการที่ผู้พูดเลือกใช้ ตอบคำชมไม่ว่าจะเป็นโดยการใช้คำพูด เช่น “ขอบคุณ (Thanks หรือ Thank You) หรือการใช้ ท่าทาง (Gestures) เช่น การพยักหน้ารับคำชม (Nodding) หรือ การยิ้ม (Smiling) เป็นต้น (Herbert, 1990, p. 59)
5. เพศ (Gender) คือ คุณลักษณะ บทบาท พฤติกรรม และแนวทางการปฏิบัติตน ตามโครงสร้างทางสังคมและในสังคมนั้น ๆ เห็นว่าเหมาะสมกับความเป็นหญิงและชาย (Eckert & McConnell-Ginet, 2004, p. 10)
6. ภาพยนตร์อเมริกัน (American Films) คือ ภาพยนตร์อเมริกันทุกประเภทที่ทำรายได้ สูงสุด 50 อันดับแรกของ Box Office ในประเทศสหรัฐอเมริกาและออกฉายในช่วงปีพุทธศักราช 2541 ถึง ปีพุทธศักราช 2546
7. ภาพยนตร์ไทย (Thai Films) คือ ภาพยนตร์ไทยทุกประเภทที่เข้าฉายในโรงภาพยนตร์ ในช่วงปีพุทธศักราช 2541 ถึง ปีพุทธศักราช 2546
8. บทสนทนา (Dialogue) คือ คำพูดหรือคำกล่าวที่คู่สนทนาใช้ในการกล่าวชมและ การตอบคำชมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคำชมทั้ง 4 หัวข้อ